

Magdalena Maria Kowalska*

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

UTRACONA ROLA WIELKIEJ BRYTANII: EWOLUCJA ZNACZENIA FUNTA SZTERLINGA JAKO WALUTY MIĘDZYNARODOWEJ

Streszczenie: Funt brytyjski w XIX wieku posiadał niekwestionowany status waluty międzynarodowej. Szczególna rola funta przypada na drugą połowę XIX wieku, tzw. okres Pax Britannica, kiedy to Anglia była gospodarką dominującą w świecie. Wiek XX przyniósł osłabienie znaczenia funta szterlinga, a jego miejsce zajął dolar (a w pewnym stopniu także i euro).

Autorka artykułu odpowiada na pytanie, jakie czynniki wpływają na umiędzynarodowienie waluty i zestawia tę teorię ze specyfiką funta – najpierw w XIX wieku, a następnie w pierwszych latach XXI wieku. Wnioski prowadzą do stwierdzenia, iż przesłanki, dzięki którym funt stanowił walutę dominującą w świecie, ustały. Dzisiejsze znaczenie Wielkiej Brytanii (wyznaczane już nie panowaniem na morzach czy wielkością kolonii, lecz obiektywnymi wskaźnikami ekonomicznymi) pozwala funtowi istnieć na rynkach międzynarodowych – jako waluta rezerw, fakturowania czy inwestycyjna – ale już nie dominować.

Słowa kluczowe: Wielka Brytania, funt, szterling, waluta międzynarodowa.

1. Wstęp

Chociaż od setek lat istnieje wiele lokalnych i narodowych walut, dotychczas tylko kilka z nich stanowiło powszechnie akceptowany środek płatniczy w transakcjach międzynarodowych. Typowym przykładem jest złoty solid – waluta średniowiecznego Cesarstwa Bizantyjskiego. To o tej walucie w VI wieku pewien mnich grecki miał dumnie powiedzieć: „jest akceptowany wszędzie od krańca do krańca ziemi. Jest podziwiany przez wszystkich ludzi i wszystkie królestwa, ponieważ żadne królestwo nie ma waluty, która mogłaby z nią być porównana”¹.

Bizantyjski solid utrzymał swą pozycję do początków VII wieku, kiedy to jego rolę przejął arabski dynar². W XIII wieku dominował natomiast florino z Florencji,

---

* Autorka, doktorantka Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, korzysta ze wsparcia finansowego ze środków na naukę w latach 2008-2009 w ramach grantu promotorskiego nr 0416/B/H03/2008/35.

¹ R.S. Lopez, *The dollar of the middle ages*, „Journal of Economic History” 1951, no. 11, s. 209.

² K. Matsuyama, N. Kiyotaki, A. Matsui, *Toward a theory of international currency source*, „The Review of Economic Studies” vol. 60, no. 2, April 1993, s. 283.

a dwa wieki później – wenecki dukat³. Istnienie faktycznych walut międzynarodowych jest jednak zjawiskiem stosunkowo nowym – pojawiło się bowiem w ciągu ostatnich trzystu lat wraz z postępującymi współzależnościami gospodarczymi między państwami. Można uznać, iż pierwszym pieniądzem międzynarodowym został gulden holenderski⁴; był to przełom XVII i XVIII wieku, kiedy to centrum finansowe przeniosło się z rozproszonych miast włoskich, które dotychczas skupiały finansistów i kupców, do Amsterdamu. Wiek XVII to złoty wiek historii Holandii: tutaj powstała pierwsza giełda towarowa (Antwerpia), to Holandia posiadała potężną flotę morską, a Amsterdam był największym udziałowcem w Holenderskiej Kompanii Wschodnioindyjskiej⁵.

Hegemonię po Holendrach przejęła Anglia, a rolę guldena (ale już na większą skalę) – funt szterling. Był on wówczas powszechnie używany w rozliczeniach transakcji handlowych oraz finansowych. Był także środkiem płatniczym akceptowanym poza granicami Imperium Brytyjskiego⁶.

Wraz z upadkiem Imperium, który należy wiązać przede wszystkim z postępującym w XX wieku procesem dekolonizacji, międzynarodowa rola funta szterlinga została zdecydowanie ograniczona. Czasy tzw. Pax Britannica, a więc XIX wieku, kiedy to Wielka Brytania wyznaczała „zasady organizujące” w gospodarce światowej, zastąpił okres Pax Americana, kiedy to po II wojnie światowej wyrósł silny i w zasadzie pozbawiony konkurenta dolar amerykański⁷.

Czy funt szterling spełnia (spełniał) kryteria, które badacze wskazują jako niezbędne do umiędzynarodowienia waluty? Jak wygląda siła funta w porównaniu z pozostałymi walutami o istotnej pozycji światowej?

2. Waluta międzynarodowa – zagadnienia teoretyczne

Pieniądz międzynarodowy to taki, który stosowany jest w obrocie międzynarodowym, a więc w transakcjach między uczestnikami handlu międzynarodowego oraz między podmiotami uczestniczącymi w różnych międzynarodowych transakcjach finansowych⁸. Istotą międzynarodowości waluty jest fakt, że posługują się nią rezydenci innego kraju niż ten, który jest emitentem, natomiast jej funkcje są analogiczne do tych, jakie spełnia każda waluta w obrocie krajowym.

---

³ J.J. Wajszczuk, *Międzynarodowe środowisko finansowe. Kierunki instytucjonalizacji*, Wydawnictwo Key Text, Warszawa 2005, s. 80.

⁴ R. Wielądek, *Euro i dolar jako waluty międzynarodowe*, [w:] *Unia Europejska i Stany Zjednoczone wobec wyzwań globalizacji*, red. K. Żukrowska, SGH, Warszawa 2006, s. 149.

⁵ W. Morawski, *Zarys powszechnej historii pieniądza i bankowości*, Wydawnictwo TRIO, Warszawa 2002, s. 69-72.

⁶ J.J. Wajszczuk, wyd. cyt., s. 90.

⁷ A. Lubbe, *Dominacja i współzależność. Ekonomiczne podstawy Pax Britannica i Pax Americana*, PWN, Warszawa 1994, s. 6-7.

⁸ L. Oręziak, *Międzynarodowa pozycja euro*, [w:] *Euro od A do Z*, Narodowy Bank Polski, Warszawa 2003, s. 172.

W tej części artykułu przedstawione zostaną podstawowe zagadnienia teoretyczne dotyczące funkcji pieniądza w ujęciu międzynarodowym. Analiza kondycji funta szterlinga jako waluty międzynarodowej, która zostanie przeprowadzona w dalszej części publikacji, będzie się odnosiła do zagadnień tutaj przedstawionych.

W prywatnym obszarze zastosowania waluta międzynarodowa może służyć jako⁹:

- waluta pośrednicząca – stanowi wtedy środek wymiany i jest wykorzystywana w sytuacji, kiedy koszty wzajemnej wymiany walut lokalnych są większe niż koszty ich wymiany na walutę pośredniczącą; przykładem takiej sytuacji może być transakcja, która angażuje lej mołdawski oraz real brazylijski, waluty lokalne, nietypowe na rynku międzynarodowym,
- waluta transakcyjna, w której dokonuje się płatności w handlu międzynarodowym; o tej funkcji pieniądza decyduje przede wszystkim powszechna jego akceptacja jako środka płatniczego i wysoka ocena jego użyteczności w transakcjach międzynarodowych,
- substytut waluty lokalnej, która z różnych powodów jest dysfunkcyjna; przyczyną takiej sytuacji może być hiperinflacja czy kryzys walutowy,
- waluta finansowania, w której emitowane są papiery wartościowe służące pozyskaniu kapitału przez podmioty gospodarcze na finansowanie ich działalności,
- waluta inwestycyjna, w której dokonywane są inwestycje, a tym samym utrzymywane aktywa finansowe przedsiębiorstw,
- waluta fakturowania i rozliczania – wykorzystywana do wyrażania cen w transakcjach handlu międzynarodowego,
- waluta notowań – służąca do wyrażania cen na giełdach papierów wartościowych i giełdach towarowych (głównie w notowaniach cen surowców).

Natomiast w publicznym (oficjalnym) obszarze zastosowania waluta międzynarodowa może służyć jako¹⁰:

- waluta referencyjna, inaczej waluta odniesienia (tzw. kotwica stabilizacyjna), wykorzystywana do stabilizowania kursów innych walut; w tym wypadku bardzo ważnym elementem przy wyborze danej waluty jako kotwicy jest znaczenie stosunków handlowych oraz przepływów finansowych z państwem, które jest emitentem waluty-kotwicy, a także jej stabilność;
- waluta rezerwowa, w której utrzymywane są oficjalne rezerwy banków centralnych w celu: dokonywania interwencji w obronie kursu walutowego, zapewnienia, że zewnętrzne zobowiązania państwa (wynikające z handlu zagranicznego) będą mogły być dotrzymane oraz z uwagi na obsługę zadłużenia państwa; przy

---

⁹ K. Szelaąg, *Integracja walutowa w Europie Zachodniej w okresie powojennym*, Materiały i Studia NBP nr 166, Warszawa 2003, s. 49-50; L. Oreziak, *Euro. Nowy pieniądz*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003, s. 112-114; *Współczesna gospodarka światowa. Główne centra gospodarcze*, red. B. Mucha-Leszko, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2005, s. 177.

¹⁰ K. Szelaąg, wyd. cyt., s. 50-51; L. Oreziak, *Euro. Nowy pieniądz...*, s. 111.

wykorzystaniu innej waluty jako kotwicy stabilizacyjnej zwykle jest ona także walutą rezerwową;

- waluta interwencyjna, w której władze monetarne przeprowadzają operacje na rynkach walutowych; jeżeli aktywa denominowane w danej walucie cechuje duża płynność, a wykorzystanie tej waluty w sferze prywatnej jest powszechne, istnieje duże prawdopodobieństwo, że waluta ta zostanie wybrana jako waluta interwencji.

W przeciwieństwie do walut narodowych, których cyrkulację wewnętrzną można wymusić (choć nie zawsze skutecznie) poprzez rozmaite restrykcje prawne, wzrost i upadek walut międzynarodowych ma miejsce w zdecydowanej mierze za sprawą „niewidzialnej ręki”.

Istnieje kilka podstawowych czynników, które decydują o umiędzynarodowieniu pieniądza¹¹:

- rola kraju emitującego w gospodarce światowej,
- stabilność polityczna i makroekonomiczna kraju emitującego,
- wysoki poziom rozwoju rynków finansowych kraju emitującego.

Rola danego kraju w gospodarce światowej opiera się przede wszystkim na wielkości jego gospodarki narodowej. Kraj, którego waluta ma potencjał, aby stać się międzynarodową, będzie miał znaczny udział w światowym PKB, z czym musi się wiązać duży udział w handlu międzynarodowym, szczególnie w eksporcie. Ponadto struktura eksportu tego kraju powinna być mocno zdywersyfikowana¹², co powinno zapewnić mu odporność na wahania koniunkturalne i stabilny kurs walutowy – wolny od gwałtownych wahań. Taka sytuacja jest silnym bodźcem do stosowania takiej waluty na rynku międzynarodowym, podobnie jak duży wolumen transakcji.

Obok czynników obiektywnych, tj. wysokiego udziału danego kraju w światowym PKB, dużej wartości handlu międzynarodowego tego kraju w ogólnym obrocie międzynarodowym (zwłaszcza eksportu) oraz znacznej dywersyfikacji przedmiotu handlu, bardzo ważną rolę odgrywają czynniki subiektywne, a najważniejszą wśród nich – zaufanie podmiotów gospodarki światowej do danej waluty. Na owo zaufanie pozytywnie wpływać będzie stabilność danego kraju – zarówno polityczna, jak i gospodarcza. Stabilność polityczną w sposób bezpośredni można wyprowadzić z charakterystyki systemu politycznego i porządku prawnoinstytucjonalnego, tak jak stabilność gospodarczą – z prowadzonej polityki gospodarczej. Spójna polityka gospodarcza pozwoli na utrzymanie w długim okresie względnie stałej i niskiej inflacji.

Natomiast dobrze rozwinięty rynek finansowy w danym kraju zapewnia odpowiedni poziom płynności i przewidywalności wartości aktywów w czasie. Stopień rozwoju rynków kapitałowo-pięniężnych można opisać poprzez ich szerokość (duży

---

¹¹ L. Oręziak, *Euro. Nowy pieniądz...*, s. 112-114; B. Bernaś i in., *Finanse międzynarodowe*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 219-220; J.J. Wajszczuk, wyd. cyt., s. 91.

¹² L. Oręziak, *Euro. Nowy pieniądz...*, s. 112.

wyбір dostępnych na nich instrumentów) oraz głębokość (istnienie zaawansowanych rynków wtórnych). Ponadto na rynkach tych powinna panować swoboda przepływu kapitałów, niedyskryminująca żadnego z uczestników oraz rodzaju transakcji, a także brak barier – zarówno formalnych, jak i nieformalnych. Stosowanie ograniczeń w dostępie do rynku generuje dodatkowe koszty transakcyjne i może poważnie ograniczyć potencjał waluty w ujęciu międzynarodowym. Bardzo ważne są więc przejrzysta struktura instytucjonalna oraz prawo finansowe¹³.

Aby dany pieniądź mógł się stać walutą o randze międzynarodowej, muszą zostać spełnione łącznie wszystkie omówione czynniki. Czy funt szterling spełnia obecnie przytoczone warunki? Czy spełniał je w przeszłości?

3. Pax Britannica – czas miniony

Funt, borykający się z wysoką inflacją za czasów Edwarda VI i Marii I Tudor, w czasach Elżbiety I został ustabilizowany i stał się jedną z najsolidniejszych walut w Europie¹⁴. W 1694 r. powstał Bank Anglii – jako spółka akcyjna, całkowicie niezależna od władz państwowych. W 1717 r. dyrektor mennicy królewskiej Izaak Newton ustalił parytet funta na 7,322385 g złota, który utrzymał się (z pewnymi przerwami, m.in. w okresie wojen napoleońskich) aż do 1931 r.

Pierwsza połowa XIX wieku to okres wielkiego rozkwitu handlu światowego. Głównymi czynnikami, które stymulowały ów rozwój były postępująca industrializacja¹⁵, popyt na dobra przemysłowe, liberalizacja rynków i ogólna realizacja idei wolnego rynku.

Okres wielkiej dominacji Anglii w gospodarce światowej wiąże się z jej ekspansją kolonialną lat 1770-1870 (kiedy to terytorium kolonii brytyjskich osiągnęło ponad 2 mln km²)¹⁶. Na początku XIX wieku angielska Kompania Wschodnioindyjska miała światowy monopol handlu morskiego między Europą a Azją, w tym Indiami i Chinami¹⁷. W tym okresie Anglicy skolonizowali: Australię, Nową Zelandię, Przylądek Dobrej Nadziei i Natal w Afryce, Singapur, Aden, Hongkong, Trynidad. W latach 30. XIX wieku wzmożyły się wpływy brytyjskie w Iranie, Afganistanie i Turcji (następnie w wyzwolonej od niej Grecji i na Cyprze). We władaniu Anglii pozostawała też – wcześniej francuska – Kanada¹⁸, która jako dominium otrzymała w 1867 r. autonomię. W 1882 r. protektoratem objęto Egipt, następnie skolonizowano Birnę,

¹³ Szerzej na temat opisywanych w artykule warunków umiędzynarodowienia walut zob.: L. Oręziak *Euro. Nowy pieniądź...*, s.111-114.

¹⁴ W. Morawski, wyd. cyt., s. 223.

¹⁵ W omawianym okresie Anglia miała już za sobą pierwszą rewolucję przemysłową, a kolejne państwa wstępowały na ścieżkę uprzemysłowienia.

¹⁶ E. Kaczyńska, K. Piesowicz, *Wykłady z powszechnej historii gospodarczej*, PWN, Warszawa 1977, s. 305.

¹⁷ Kompania została rozwiązana w roku 1858.

¹⁸ E. Kaczyńska, K. Piesowicz, wyd. cyt., s. 306-308.

Półwysep Malajski, część Borneo, Kuwejt, Somali, Sudan, kraje nad Zatoką Gwinejską, podbita została także Afryka (kolonie Rodezji, Niasy, Zanzibaru, Kenii i Ugandy). Na początku XX wieku utworzony został Związek Południowej Afryki, stanowiący dominium Wielkiej Brytanii¹⁹.

Jednak najważniejszą posiadłością kolonialną stały się dla Anglii Indie (zwane powszechnie „perłą korony brytyjskiej”), które otrzymały administrację brytyjską w 1773 r. Eksploatacja tego kraju przyniosła ogromne dochody zarówno brytyjskim przedsiębiorcom, jak i państwu; wywożono stąd herbatę, cukier, opium, tytoń, jutę i bawełnę, natomiast do Indii trafiały wyroby przemysłowe, głównie tkaniny bawełniane²⁰.

Termin Pax Britannica określa okres gospodarczej przewagi Wielkiej Brytanii w sferze handlu i finansów międzynarodowych oraz jej przywództwo ideologiczne (jako państwa modelowej demokracji parlamentarnej i prekursora stosowania doktryny wolnego handlu)²¹. Można przyjąć, że okres ten miał miejsce w drugiej połowie XIX wieku wraz z konsekwencjami rewolucji przemysłowej oraz nowym systemem monetarnym w świecie – opartym na złocie²².

W tym okresie Londyn pełnił funkcję głównego centrum finansowego: wszystkie papiery wartościowe z różnych części świata były kwotowane w Londynie, a Wielka Brytania stała się największym eksporterem kapitału (prawie połowa wszystkich brytyjskich oszczędności zlokalizowana była za granicą)²³. Inną szczególną funkcją funta szterlinga była jego rola jako międzynarodowego instrumentu transakcyjnego w formie zakumulowanego zagranicznego zobowiązania banków brytyjskich; weksle z całego świata były wystawiane i płatne w tej walucie, a wiele banków lokowało swoje rezerwy na rynku londyńskim. Oszczędności wewnętrzne były przekazywane do dyspozycji zagranicą w formie pożyczek na cele inwestycyjne²⁴. Inwestorzy z Europy kontynentalnej, chcący zakupić papiery wartościowe Stanów Zjednoczonych lub innych terytoriów zamorskich, korzystali na dużą skalę z pośrednictwa rynku londyńskiego.

Miejsce danego regionu w gospodarce światowej w XIX wieku było określane w pierwszej kolejności przez siłę jego związków z gospodarką brytyjską, panowała bezkrytyczna akceptacja centralnej i dominującej roli Wielkiej Brytanii w gospodarce światowej, czyli schematu Pax Britannica²⁵.

Niemal do 1870 r. Wielka Brytania była pierwszą potęgą gospodarczą świata. Udział tego kraju w potencjale przemysłowym świata wynosił w połowie XIX wie-

---

¹⁹ M. Maciejewski, M. Sadowski, *Powszechna historia gospodarcza od XV do XX wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2007, s. 168-170.

²⁰ Tamże, s. 309.

²¹ Na temat słuszności wykorzystania terminu Pax Britannica zob. A. Lubbe, wyd. cyt.

²² Do końca XIX wieku wszystkie kraje przyjęły system waluty złotej.

²³ J.J. Wajszczuk, wyd. cyt., s. 85.

²⁴ Tamże, s. 86.

²⁵ A. Lubbe, wyd. cyt., s. 40.

ku prawie 50%. Dominowała ona również w handlu światowym: w 1870 roku partycypowała w 25% obrotów handlowych, natomiast udział handlu w dochodzie narodowym tego kraju sięgnął 12,2%²⁶, podczas gdy jeszcze w 1820 r. było to 3,1%²⁷. Był to największy importer na świecie przez cały XIX wiek; w okresie szczytowym (połowa stulecia) mógł odbierać do 30% importu światowego²⁸. Nie bez znaczenie jest fakt, że Wielka Brytania posiadała wówczas najsilniejszą w świecie flotę handlową, której tonaż już w roku 1850 osiągnął 3,4 mln ton, podczas gdy w okresie dominacji Holandii tonaż jej floty nie sięgał 500 000 ton²⁹.

Jeśli chodzi o eksport Wielkiej Brytanii, to w omawianym okresie można zauważyć jednoznaczną tendencję odchodzenia od rynków zbytu zlokalizowanych w Europie na rzecz peryferyjnych rynków imperium brytyjskiego³⁰. Geograficzna struktura przepływów kapitałowych odpowiadała dosyć dokładnie kierunkom handlu zagranicznego. Aż do połowy XIX wieku 50% lokat brytyjskich ulokowanych było w Europie, a w następnych dekadach przestaje się ona liczyć jako teren wywozu kapitału brytyjskiego. Można oszacować, że ok. 40% inwestycji zagranicznych Wielkiej Brytanii w roku 1913 było ulokowanych w regionach nowego osadnictwa, a z uwzględnieniem Stanów Zjednoczonych było to ok. 65%³¹. Konsekwencją owego procesu była decyzja o wprowadzeniu preferencji imperialnych, podjęta w 1917 r., co zostało potwierdzone statutami ottawskimi z 1932 r., będącymi formalnym porozumieniem międzynarodowym tworzącym imperialną preferencyjną strefę handlową.

Można uznać, iż okres mocarstwowości Wielkiej Brytanii zakończył się wraz z wybuchem I wojny światowej. Na przełomie lat 20. i 30. XX wieku w wyniku wielkiego kryzysu gospodarczego, kiedy to w Wielkiej Brytanii nastąpił okres wielkiej inflacji oraz recesji, załamało się zaufanie do funta szterlinga. Zawieszona została wymienialność szterlinga na złoto³². Natomiast w 1938 r. powstał jeden z głównych bloków walutowych – oparty na koncepcji strefy funta szterlinga. Do strefy szterlingowej przystąpiły wszystkie kraje należące wcześniej do imperium brytyjskiego z

---

²⁶ Dane przedstawione w A. Lubbe, wyd. cyt., s. 52 – w latach 1870-1913 udział handlu zagranicznego (dóbr i usług) w dochodzie narodowym Wielkiej Brytanii zbliżał się do 30%.

²⁷ J. Szpak, *Historia gospodarcza powszechna*, PWE, Warszawa 2007, s. 192-193.

²⁸ Należy pamiętać, iż dane z tego okresu uznawane są za niepełne i mało wiarygodne. Nie istnieją wiarygodne dane dotyczące handlu wewnątrzafrykańskiego czy wewnątrzazjatyckiego, natomiast dane na temat handlu w Europie nie są kompletne. Niemniej jednak badacze tego okresu nie mają wątpliwości co do dużej przewagi gospodarki brytyjskiej nad pozostałymi gospodarkami ówczesnego świata. Zob. A. Lubbe, wyd. cyt., s. 39-40.

²⁹ J. Szpak, wyd. cyt., s. 195.

³⁰ Tamże, s. 42-43.

³¹ Tamże, s. 67-68.

³² W 1933 r. także USA zmuszone były do zawieszenia wymienialności swojej waluty na złoto. Natomiast dewaluacja dolara i konsekwentne prowadzenie polityki protekcjonizmu w handlu zagranicznym pozwoliły temu państwu na zgromadzenie do końca lat 30. prawie 80% wszystkich światowych zapasów złota. Zob. A. Buckley, *Multinational Finance*, Second edition, Prentice Hall, New York 1992, s. 16.

wyjątkiem Kanady, Nowej Fundlandii oraz Hongkongu. Waluty krajów, które weszły do strefy, zostały powiązane parytetowo z walutą brytyjską – były to waluty papierowe, których wartość nie opierała się już na złocie, lecz na walucie kluczowej – szterlingu. Zdecydowana większość rezerw walutowych krajów strefy utrzymywana była w walucie brytyjskiej. Uznaje się, że koniec funkcjonowania strefy miał miejsce w 1972 r., wraz z wprowadzeniem przez Wielką Brytanię ograniczeń w przepływie kapitału wobec większości państw strefy szterlingowej (z wyjątkiem Republiki Irlandii, Wyspy Man oraz Wysp Kanałowych). Poniżej przedstawiono listę państw, które należały do strefy funta szterlinga (tab. 1).

Tabela 1. Państwa tworzące strefę funta szterlinga wraz z datą wystąpienia ze strefy i nazwą nowej waluty

Państwo należące do strefy szterlinga	Rok wystąpienia ze strefy	Wprowadzona waluta
1	2	3
Australia, Kiribati, Nauru, Tuvalu	1972	Dolar australijski
Bahrajn	1972	Dinar Bahrajnu
Bangladesz	1972	Taka bangladeska
Birma (Myanmar)	1966	Kyat birmański
Botswana	1972	Rand Południowej Afryki od 1976 r. pula botswańska
Brunei	2001	Dolar brunejski
Cypr	1972	Funt cypryjski, od 2008 euro
Egipt	1947	Funt egipski
Federacja Afryki Centralnej	1963	Obecnie: Rodezja i Malawi
Fidzi	1972	Dolar Fidzi
Gambia	1978	Dalasi gambijskie
Ghana	1972	Cedi ghańskie
Hong Kong	1973	Dolar Hong Kongu
Indie	1957	Rupia indyjska
Irak	1959	Dinar iracki
Islandia	1972	Korona islandzka
Jordania	1948	Dinar jordański
Katar	1972	Rial Kataru
Kenia	1972	Szyling kenijski
Kuwejt	1972	Dinar Kuwejtu
Lesoto	1972	Loti Lesoto
Libia	1971	Dinar libijski
Malawi	1972	Kwacha malawska
Malediwy	1972	Rupia malediwska
Malezja	1973	Ringgit malezyjski
Malta	1972	Lir maltański
Mauritius	1972	Rupia Mauritiusa

Tabela 1, cd.

1	2	3
Namibia	1972	Dolar namibijski
Nepal	1972	Rupia nepalska
Nigeria	1972	Naira nigeryjska
Nowa Zelandia, Wyspy Cooka	1972	Dolar nowozelandzki
Oman	1972	Rial omański
Pakistan	1972	Rupia pakistańska
Palestyna	1948	Lira izraelska od 1980 szekel
Papua-Nowa Gwinea	1972	Kina papuaska
Południowa Afryka	1972	Rand Południowoafrykański
Republika Irlandii	1979	Funt irlandzki od 1999 euro
Rodezja	1965	Dolar rodezyjski od 1980 dolar Zimbabwe
Samoa	1972	Tala samońska
Seszele	1972	Rupia seszelska
Sierra Leone	1972	Leone sierraleoński
Singapur	1978	Dolar singapurski
Somalia Brytyjska	1964	Szyling somalijski
Sri Lanka	1972	Rupia
Sudan	1957	Funt sudański od 1999 dinar sudański
Swaziland/Suazi	1972	Lilangeni suazkie
Tanzania	1972	Szyling tanzański
Tonga	1972	Pa'anga tongijska
Uganda	1972	Szyling ugandyjski
Vanuatu	1971	Frank Nowych Hebryd od 1980 watu
Wyspy Salomona	1972	Dolar Wysp Salomona
Zambia	1972	Kwacha zambijska
Zjednoczone Emiraty Arabskie	1972	Dirham

Źródło: opracowanie własne.

Od lat 70., które zamykały okres istnienia strefy funta szterlinga, niekwestionowaną rolę zdobył dolar amerykański. Jest to najważniejsza waluta międzynarodowa. Jak obecnie kształtuje się pozycja funta szterlinga obok pozostałych kluczowych walut świata, nie tylko dolara, ale i euro, które pojawiło się i nabrało dużego znaczenia w ciągu ostatniej dekady?

4. Potencjał Wielkiej Brytanii w świecie – wybrane wskaźniki

W pierwszej części artykułu jako warunki umożliwiające funkcjonowanie danej walucie w wymiarze międzynarodowym wskazane są: wysoki udział danego państwa w światowym PKB i w światowym handlu oraz dobrze rozwinięty rynek finansowy.

Gospodarka brytyjska w 2007 r. wypracowała PKB wielkości 2,7 bln dolarów, co daje jej piąte miejsce w świecie – po Stanach Zjednoczonych, Japonii, Niemczech i Chinach (tab. 2). Wielka Brytania plasuje się w pierwszej dziesiątce także pod względem międzynarodowych obrotów handlowych (tab. 3). Jest siódmym eksporterem świata (z udziałem 3,7% w światowym eksporcie) oraz piątym importerem (5% wartości całego importu).

Tabela 2. Wielkość PKB pierwszych dziesięciu gospodarek świata w 2007 r.

Lp.	Państwa	PKB (w mln USD)
1	USA	13 811 200
2	Japonia	4 376 705
3	Niemcy	3 297 233
4	Chiny	3 280 053
5	Wielka Brytania	2 727 806
6	Francja	2 562 288
7	Włochy	2 107 481
8	Hiszpania	1 429 226
9	Kanada	1 326 376
10	Brazylia	1 314 170

Źródło: World Bank, *World Bank Indicator Base*, 1 July 2008, s. 1.

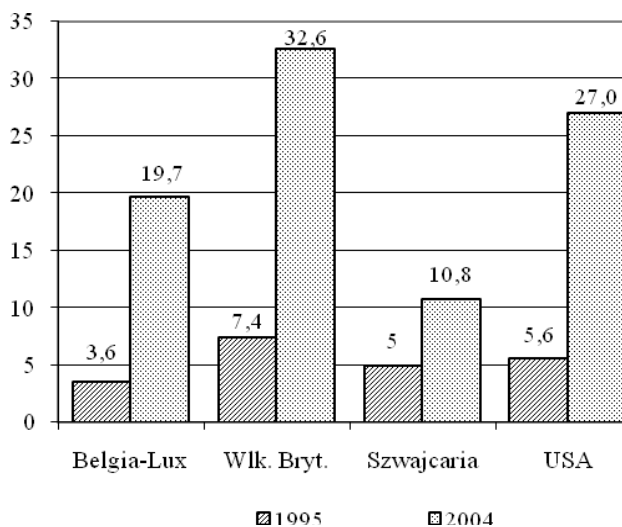
Tabela 3. Liderzy handlu światowego w 2006 r.

Lp.	Eksporter	Wielkość (w mld dol.)	Udział (w %)	Lp.	Importer	Wielkość (w mld dol.)	Udział (w %)
1	Niemcy	1 112,0	9,2	1	USA	1 919,4	15,5
2	USA	1 038,3	8,6	2	Niemcy	908,6	7,3
3	Chiny	968,9	8,0	3	Chiny	791,5	6,4
4	Japonia	649,9	5,4	4	Wielka Brytania	619,4	5,0
5	Francja	490,4	4,1	5	Japonia	579,6	4,7
6	Holandia	462,4	3,8	6	Francja	534,9	4,3
7	Wielka Brytania	448,3	3,7	7	Włochy	437,4	3,5
8	Włochy	410,6	3,4	8	Holandia	416,4	3,4
9	Kanada	389,5	3,2	9	Kanada	357,3	2,9
10	Belgia	369,2	3,1	10	Belgia	353,7	2,9
OGÓLEM			52,5	OGÓLEM			55,9

Źródło: World Trade Organisation, *International Trade Statistics 2007*, Geneva 2007, s. 12.

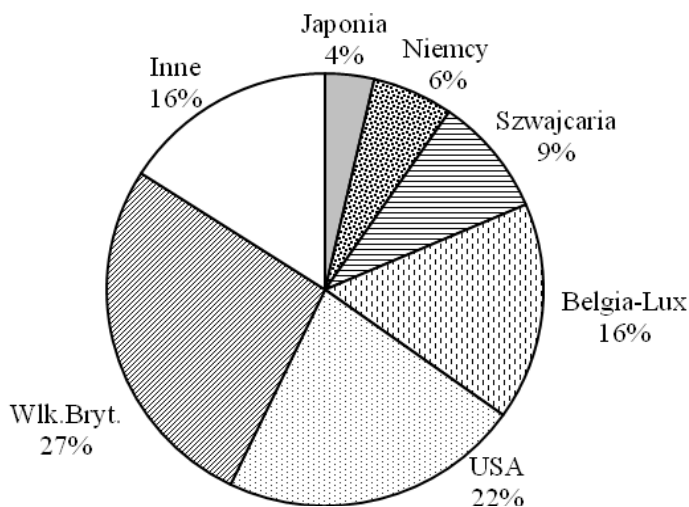
Z punktu widzenia światowego eksportu usług finansowych oraz ubezpieczeń Wielka Brytania dominuje. Zmianę znaczenia wybranych krajów (liderów rynku) w 2004 r. w stosunku do 1994 r. prezentuje rys. 1, natomiast na rys. 2 przedstawiono udział najważniejszych państw eksportujących usługi finansowe i ubezpieczeniowe w eksporcie tych usług ogółem w 2004 r. W tym właśnie roku eksport tych usług w Wielkiej Brytanii wyniósł 32,6 mld dolarów; udział Stanów Zjednoczonych 27 mld

dolarów, natomiast Belgii i Luksemburga 19,7 mld dolarów. W 2004 r. 27% eksportowanych usług finansowych pochodziło z Wielkiej Brytanii i jest to udział najwyższy (Stany Zjednoczone 22%).

Rys. 1. Wielkość eksportu usług finansowych i ubezpieczeniowych w 2004 r. (w mld dol.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centre for Economics and Business Research, *The Importance of Wholesale Financial Services to the EU Economy 2007*, City of London, May 2007, s. 12.

Rys. 2. Liderzy eksportu usług finansowych i ubezpieczeniowych w 2004 r.

Źródło: jak do rys. 1.

Dodatkowo, corocznie weryfikowany ranking najlepszych centrów finansowych, który jest przygotowywany przez MasterCard i klasyfikuje kraje według sumarycznej rangi liczonej na podstawie kilkudziesięciu różnych wskaźników (z zakresu przepływów finansowych, przepływu informacji, prawa, stabilności makroekonomicznej itp.), od wielu lat stawia Londyn w czołówce światowych centrów biznesu. Również analogiczny ranking prowadzony przez władze londyńskiej dzielnicy finansowej (City of London) od trzech lat wskazuje na Londyn jako najbardziej rozwinięte centrum finansowe świata (tab. 4).

Tabela 4. Ranking centrów finansowych świata w 2008 r.

Lp.	Ranking MasterCard	Punkty (maks. 100)	Lp.	Ranking City of London	Punkty (maks. 1000)
1	Londyn	79,17	1	Londyn	795
2	Nowy Jork	72,77	2	Nowy Jork	786
3	Tokio	66,60	3	Hongkong	695
4	Singapur	66,16	4	Singapur	675
5	Chicago	65,24	5	Zurich	665
6	Hongkong	63,94	6	Frankfurt	642
7	Paryż	63,87	7	Genewa	640
8	Frankfurt	62,34	8	Chicago	637
9	Seul	61,83	9	Tokio	628
10	Amsterdam	60,06	10	Sydney	621

Źródło: MasterCard Worldwide, *Insights. Worldwide Centers of Commerce Index 2008*, www.mastercardworldwide.com/insights (15.07. 2008), s. 20; City of London, *The Global Financial Centres Index 3*, London, March 2008, s. 7.

Z przytoczonych powyżej liczb wynika jednoznacznie, iż Wielka Brytania wciąż posiada wielką siłę Londynu jako pierwszego centrum finansowego Europy i świata, a rola, jaką odgrywa ono w światowych przepływach kapitałowych, jest niezachwiana i systematycznie się umacnia.

5. Funt obecnie: obszar prywatny

Waluta pośrednicząca

Walutą, która dominuje w obrotach rynków walutowych, jest dolar amerykański, którego udział w transakcjach w latach 1989-2007 oscylował między 82,0 (1992 r.) a 90,3% (2001 r.)³³. W latach 1989-1995 wykorzystanie funta systematycznie malało (spadek z 15 do 9,4%). Natomiast w kolejnych sześciu latach nastąpił ponowny wzrost udziału funta w obrotach na rynkach walutowych. W roku 2007 wskaźnik ten wynosił znów 15% (poziom z 1989 r.). Jest to niemal dwuipółkrotnie mniej niż ana-

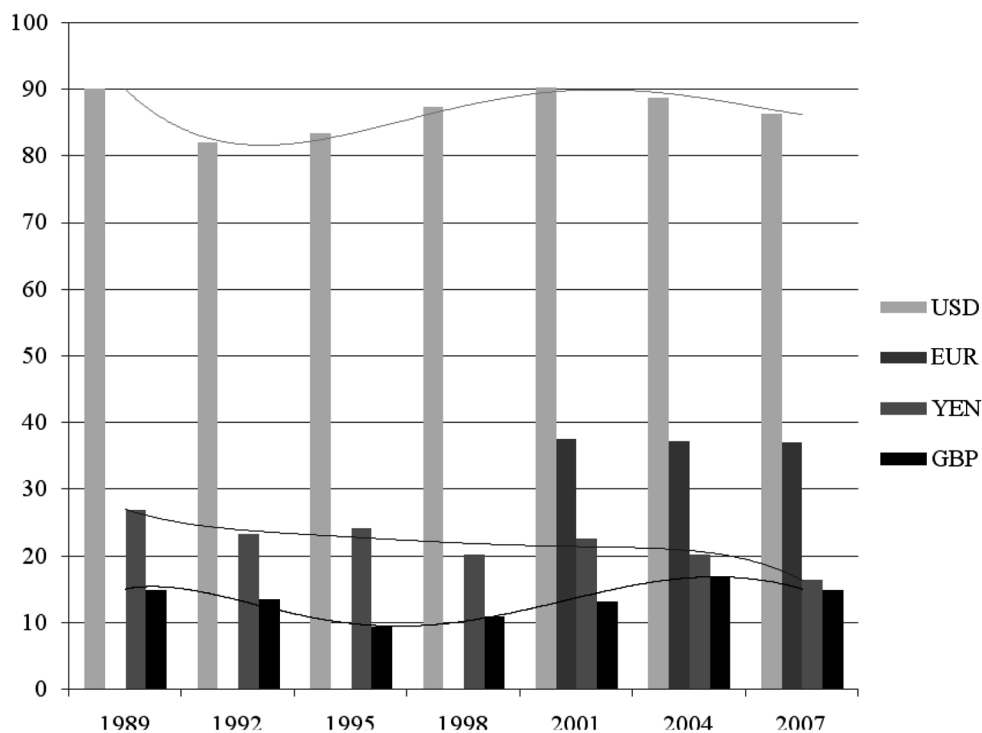
³³ W każdą transakcję zaangażowane są zawsze dwie waluty, stąd suma udziałów wszystkich walut wynosi 200%.

logiczny wskaźnik dla nowej waluty – euro. Szczegółowe dane zaprezentowano w tab. 5, a wielkość obrotów w funcie, jenie, euro i dolarze ilustruje rys. 3.

Tabela 5. Udział wybranych walut w obrotach rynków walutowych 1989-2007 (w %)

Waluta	1989	1992	1995	1998	2001	2004	2007
USD	90,0	82,0	83,3	87,3	90,3	88,7	86,3
EUR	-	-	-	-	37,6	37,2	37
DM	27,0	39,6	36,1	30,1	-	-	-
FRF	2,0	3,8	7,9	5,1	-	-	-
ECU i inne waluty ESW	4,0	11,8	15,7	17,3	-	-	-
JPY	27,0	23,4	24,1	20,2	22,7	20,3	16,5
GBP	15,0	13,6	9,4	11,0	13,2	16,9	15,0
CHF	10,0	8,4	7,3	7,1	6,1	6,1	6,8
Wszystkie waluty	200	200	200	200	200	200	200

Źródło: opracowanie własne na podstawie International Monetary Fund, IMF Statistics Department COFER database, <http://www.imf.org/external/np/sta/cofer/eng/cofer.pdf> (20.07. 2008), s. 1-6.

Rys. 3. Udział wybranych walut w obrotach rynków walutowych w latach 1989-2007 wraz z funkcją trendu (w %)

Źródło: jak w tab. 5.

Dolar i euro były najczęściej wymienianą parą walut w latach 2001-2007; w roku 2007 transakcje angażujące jednocześnie dolar i euro osiągnęły wartość 8,4 bld dolarów, co stanowiło 27% wszystkich innych par walut – jest to jednak udział mniejszy niż w latach 2004 i 2001. Jeśli chodzi o parę walut dolar/funt brytyjski, to w 2007 r. była ona zaangażowana w 12% obrotów na rynkach walutowych (o 2% mniej niż w roku 2001). Jeśli chodzi o inne transakcje, w których funt był wykorzystywany w znacznym stopniu, były to transakcje z udziałem euro, ale jest to zaledwie 2% ogółu.

Dzienne obroty w transakcjach rynku walutowego z udziałem dolara wyniosły w kwietniu 2007 r. średnio ok. 88%, z tego z udziałem funta 12%. Dane liczbowe zawarto w tab. 6.

Tabela 6. Udział wybranych par walut w obrotach rynków walutowych (średnie dane za kwiecień, w mld)

Waluta	1995		1998		2001		2004		2007	
	ilość	udział	ilość	udział	ilość	udział	ilość	udział	ilość	udział
USD/EUR					354	30	501	28	840	27
USD/DEM	254	22	290	20						
USD/FRF	51	4	58	4						
USD/JPY	242	21	256	18	231	20	296	17	397	13
USD/GBP	78	7	117	8	125	11	245	14	361	12
USD/CHF	61	5	79	6	57	5	78	4	143	5
USD/CAD	38	3	50	3	50	4	71	4	115	4
USD/AUD	29	3	42	3	47	4	90	5	175	6
USD/inne	194	17	356	24	195	17	293	16	628	21
EUR/JPY					30	3	51	3	70	2
EUR/GBP					24	2	43	2	64	2
EUR/CHF					12	1	26	1	54	2
Pozostałe pary walut	190	17	182	12	47	4	80	4	234	8
Wszystkie pary walut	1137	100	143	100	1174	100	1773	100	3081	100

Źródło: jak w tab. 5.

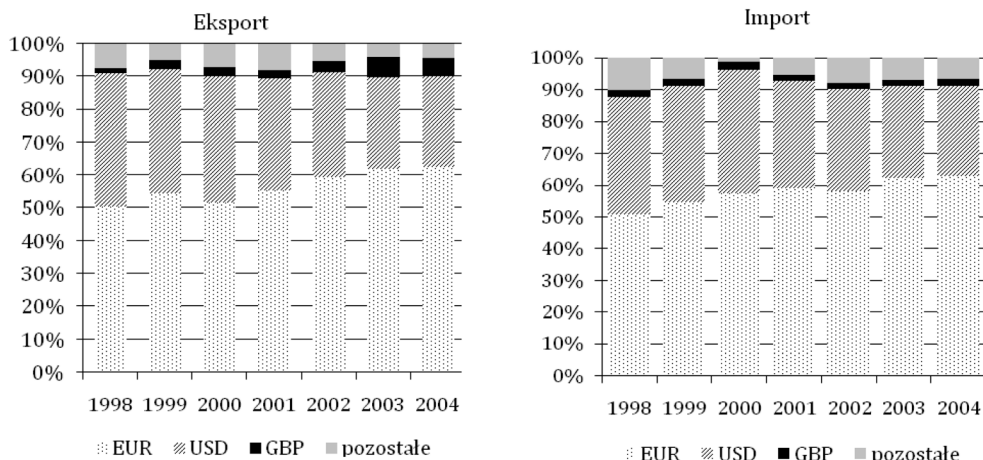
Waluta fakturowania

Dane dotyczące walut, w których rozliczany jest handel zagraniczny realizowany przez kraje strefy euro z krajami spoza Unii Europejskiej, wskazują jednoznacznie na znikomą rolę funta. Największy udział brytyjskiej waluty w fakturowaniu w I kwartale 2006 r. cechował handel belgijski (12,3%) i kolejno Luksemburg (1,1%) oraz Irlandię (0,7%)³⁴.

³⁴ Znamienne jest, że Europejski Bank Centralny od roku 2008 w większości statystyk dotyczących finansów międzynarodowych nie podaje danych dla funta szterlinga, a ujmuje je – obok danych dla euro, dolara i jena – w „walutach pozostałych”. Zob. European Central Bank, *Review of the international role of the euro*, Frankfurt, June 2007, s. 36.

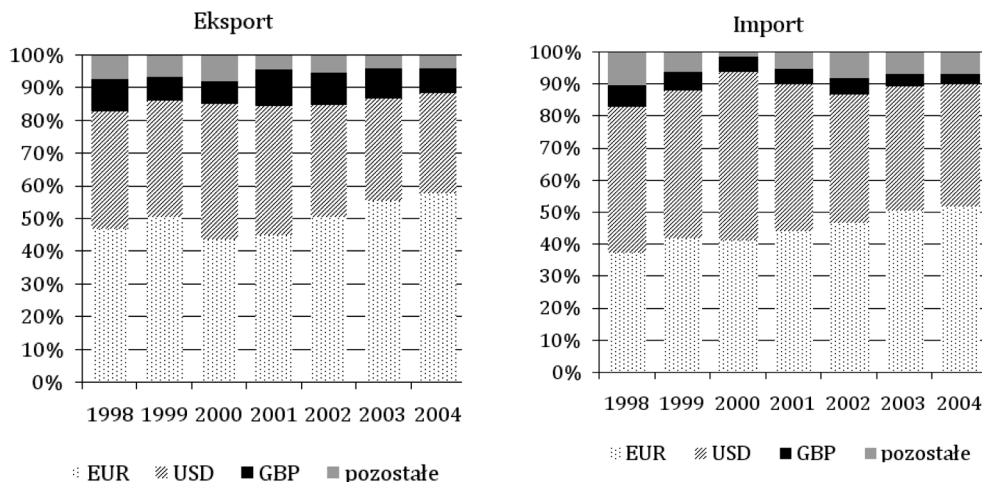

Z dostępnych danych wynika, że w latach 1998-2004 na kontynencie europejskim handel zagraniczny był rozliczany w funtach brytyjskim, jednak udział tej waluty w strukturze walut fakturowania nie jest duży. Udział waluty brytyjskiej w fakturowaniu eksportu krajów UE (wyłączając państwa członkowskie strefy euro, rys. 4) w latach 1998, 2001 i 2004 wynosił odpowiednio: 1,7, 2,5 oraz 5,6% (tendencja zwykła) oraz dla importu odpowiednio: 2,0, 2,1 i 2,0% (brak trendu). Natomiast

Rys. 4. Waluty fakturowania w handlu zagranicznym państw UE (bez strefy euro)

Źródło: A. Kamps, *The euro as invoicing currency in international trade*, "Working Paper Series" no. 665, August 2006, s. 20.

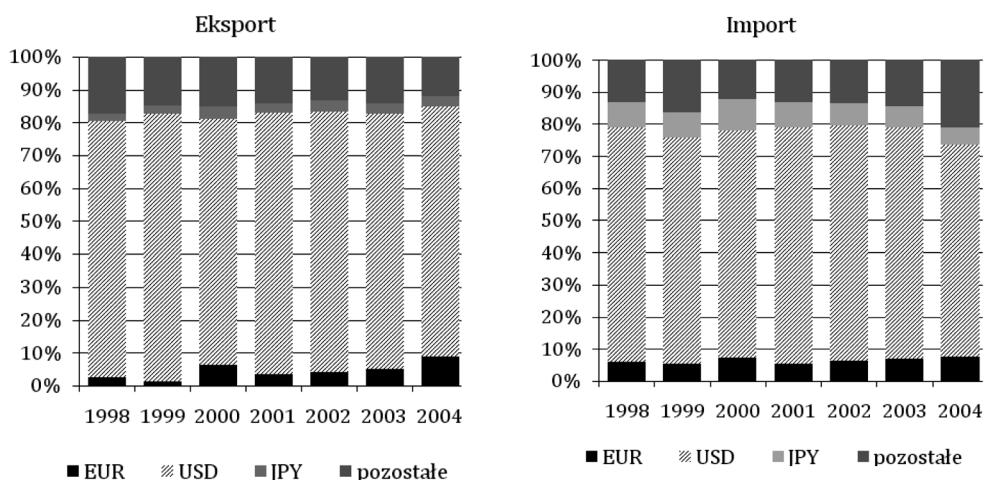

Rys. 5. Waluty fakturowania w handlu zagranicznym państw strefy euro

Źródło: jak do rys. 4.

rola funta jako waluty fakturowania handlu zagranicznego strefy euro była większa (omawiany wskaźnik przekroczył 10% jednak tylko raz, tj. w 2000 r. – dla eksportu), niemniej począwszy od roku 2000 rola ta maleje (rys. 5).

Międzynarodowe znaczenie jest przypisywane Wielkiej Brytanii nie ze względu na jej rolę na kontynencie europejskim, ale zdecydowanie szerzej, na całym świecie. Tymczasem z analizy struktury walut fakturowania handlu zagranicznego w regionie Azji i Pacyfiku (rys. 6) wynika jednoznacznie, że w tym regionie funt szterling w rozliczeniach handlowych nie jest walutą kluczową. Najważniejsze waluty fakturowania w tym regionie to przede wszystkim dolar, następnie jen oraz euro (funt brytyjski jest wliczony do pozostałych walut o zdecydowanie mniejszym znaczeniu).

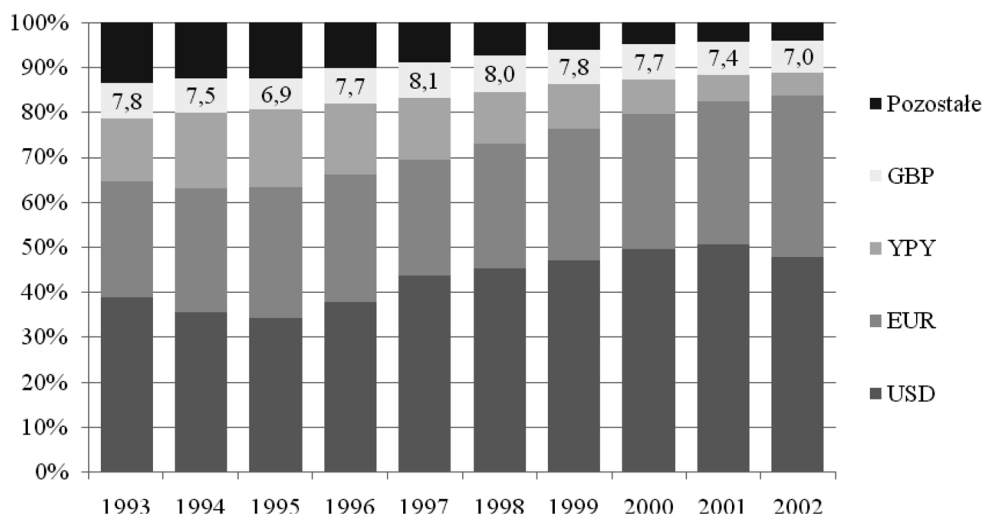
Rys. 6. Waluty fakturowania w handlu zagranicznym państw regionu Azji i Pacyfiku

Źródło: jak do rys. 4.

Waluta inwestycyjna

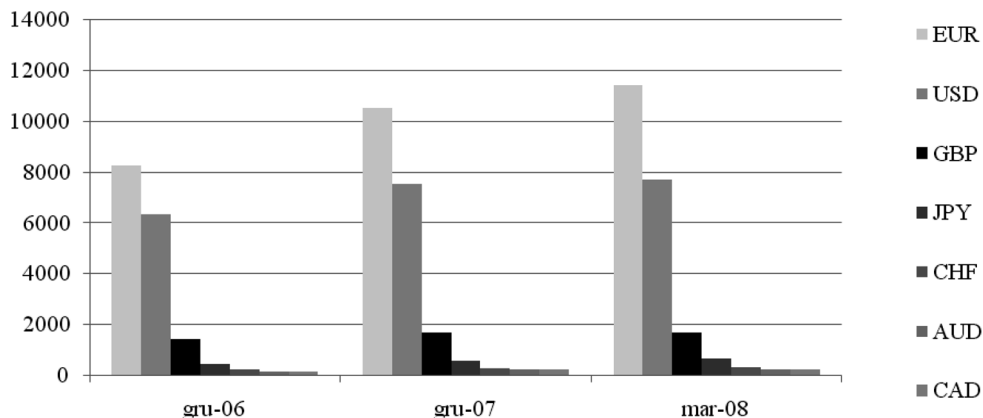
Najważniejszą walutą inwestycyjną na rynku międzynarodowym jest dolar, którego udział na międzynarodowym rynku papierów dłużnych w 2002 r. wynosił 47,7%. Funt brytyjski stanowił trzecią walutę w latach 1993-2000, natomiast po roku 2000 papiery dłużne denominowane w funcie i jenie cechował taki sam udział ogółem – 7,7%. Dane te przedstawiono na rys. 7 (dane sprzed roku 1999 oznaczone EUR skalkulowane są dla sumy walut, które zostały zastąpione przez euro). Można zauważyć, że wielkość emisji w walucie euro systematycznie wzrastała, a w latach 2006-2008 przeważa zdecydowanie na rynku papierów dłużnych (co ilustruje rys. 8).

W kolejnych latach pozycja funta malała, natomiast w ostatnich dwóch latach funt ponownie plasuje się na trzeciej pozycji. W 2007 r. wartość papierów dłużnych

Rys. 7. Udział wybranych walut na międzynarodowym rynku papierów dłużnych w latach 1993-2002

Źródło: Bank for International Settlements, *Quarterly Review*, Basel (różne wydania).

Rys. 8. Wielkość emisji papierów dłużnych na rynku międzynarodowym w poszczególnych walutach (w mld USD)

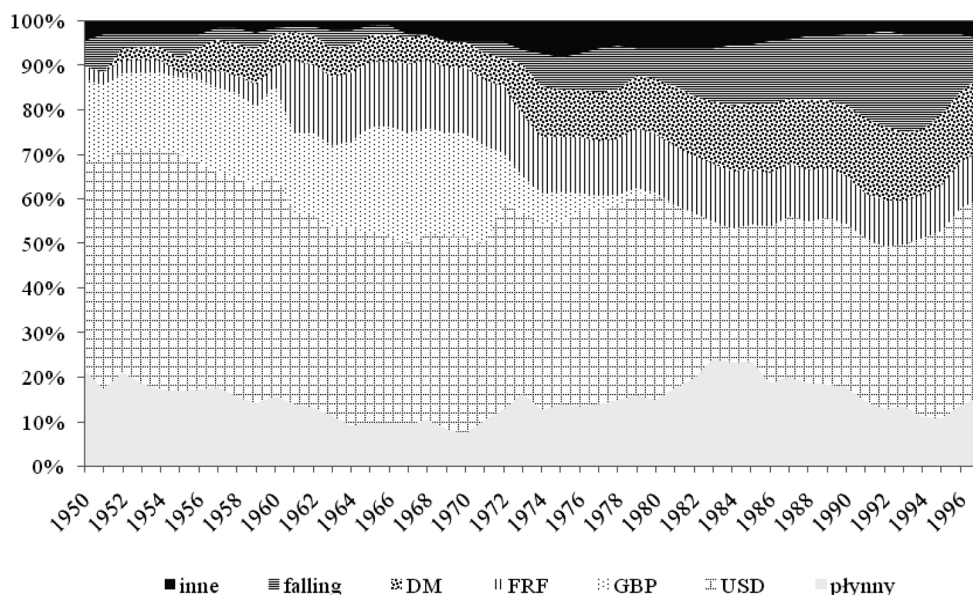
Źródło: Bank for International Settlements, *Quarterly Review*, Basel 2008, s. A91.

denominowanych w funtach wyniosła 1723,4 mld dolarów, co stanowi tylko 1/6 i 1/5 wielkości tego wskaźnika odpowiednio dla euro (który wyniósł 11 429,2 mld USD) oraz dolara (7733,6 mld USD).

6. Funt obecnie: obszar publiczny

Waluta odniesienia

Omawiana wcześniej rola funta jako kotwicy stabilizacyjnej i waluty odniesienia dla krajów trzecich – szczególnie w okresie strefy szterlingowej – nie ma przełożenia na sytuację dzisiejszą. Na rys. 9 przedstawiono charakter reżimów kursowych³⁵. Dla uproszczenia prezentacji wyników każdy rodzaj powiązania waluty (w tym brak własnego środka płatniczego) zaliczono do jednej grupy jako „powiązanie”, dodatkowo wyróżniono natomiast kursy płynne oraz swobodnie tracące wartość (*freely falling*, na rys. 9: *falling*).

Rys. 9. Wybór waluty odniesienia na świecie w latach 1950-1998 (% państw)

Źródło: C. Meissner, N. Oomes, *Why do countries peg the way they peg? The determinants of anchor currency choice*, “IMF Working Paper” no. 132, May 2008, s. 6.

Blisko 40 krajów (głównie z Europy Środkowo-Wschodniej i Afryki) ma kursy powiązane z euro – od legalnego posiadania euro jako oficjalnej waluty (Watykan, Monako, San Marino) poprzez jednostronną decyzję o przyjęciu euro (Kosowo, Czarnogóra, Andora) czy tzw. *currency board* (Estonia, Litwa, Bułgaria) i bardziej swobodne związanie kursu z samym euro czy koszykiem walut (Węgry, Czechy, Słowacja), a także w ramach mechanizmu kursowego ERM II (Dania). Wśród kra-

³⁵ C. Meissner, N. Oomes, *Why do countries peg the way they peg? The determinants of anchor currency choice*, “IMF Working Paper” no. 132, May 2008, s. 6.

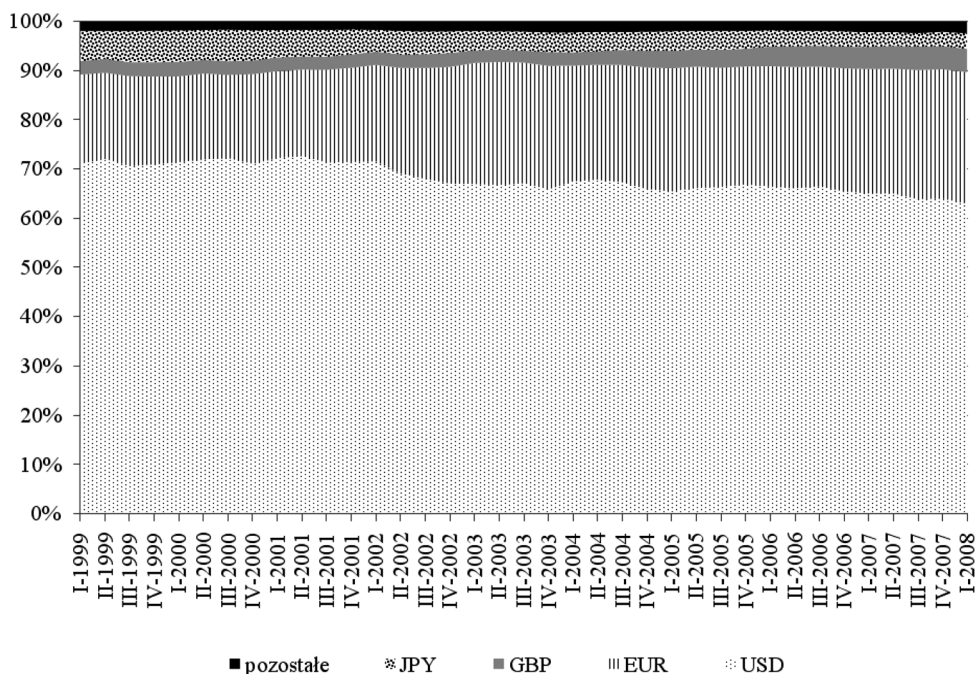
jów mających waluty powiązane z dolarem dominują natomiast kraje Ameryki Łacińskiej i Karaibów.

Tymczasem funt szterling nie jest dziś wykorzystywany bezpośrednio jako kotwica, zdarza się natomiast, że występuje jako element koszyka walut, z którym powiązано niestabilne waluty krajów rozwijających się (i tutaj głównie poprzez SDR) – są to przede wszystkim Bahrajn, Jordania, Libia, Katar, Arabia Saudyjska i Zjednoczone Emiraty Arabskie.

Na rys. 9 zaprezentowano omawiane dane. Widać na nim wyraźnie, że duże znaczenie funta jako waluty odniesienia z lat 1950-1970 w latach 70. zaczęło bardzo dynamicznie spadać i już na początku lat 90. w zasadzie nie istniało. Zaobserwować można także niewątpliwie największą rolę dolara jako waluty odniesienia. Kolejne dwie waluty, marka niemiecka i frank francuski, chociaż dziś nie istnieją, swą siłę i potencjał przekazały walucie euro, która je zastąpiła (dane ograniczają się do lat 1950-1998).

Waluta rezerw

Wielkość rezerw walutowych w okresie ostatniej dekady wzrosła przeszło czterokrotnie (z 1,6 do niemal 6,9 bln dolarów). Strukturę rezerw dewizowych, których waluta została zidentyfikowana, zaprezentowano na rys. 10.

Rys. 10. Struktura walutowa oficjalnych rezerw walutowych w świecie (% państw)

Źródło: International Monetary Fund, IMF Statistics Department COFER database, <http://www.imf.org/external/np/sta/cofer/eng/cofer.pdf> (20.07. 2008), s. 1.

Pieniądz, w którym utrzymywanych jest obecnie najwięcej rezerw, to dolar amerykański. Sytuacja ta utrzymuje się od czasów powojennych, widoczny jest jednak postępujący spadek jego roli – w pierwszym kwartale 1999 r. dolar stanowił 71% wszystkich rezerw, natomiast w pierwszym kwartale 2008 r. jest to 63%. Zupełnie inna tendencja charakteryzuje udział euro w rezerwach dewizowych na świecie: w tym samym okresie rola nowej waluty systematycznie wzrasta – z 18,1 (I kwartał 1999 r.) do 26,8% w I kwartale 2008 r.

Zaobserwować można również pewien wzrost znaczenia funta: jest to zwiększenie udziału w rezerwach z 2,7 do 4,7%, jednak dopiero od 2006 r. udział funta jest większy niż japońskiego jena (który stanowi ok. 3,1% oficjalnych rezerw światowych).

Mimo że w ostatnich latach rezerwy utrzymywane w brytyjskim funcie stopniowo się zwiększają (podobnie jak i pozostałych walut międzynarodowych) i wzrasta również jego procentowy udział w strukturze ogółu rezerw, spadek znaczenia funta jest ewidentny, jeżeli przytoczyć analogiczne dane za wiek XIX, a nawet i początek XX wieku. W tab. 7 przedstawiono procentową wielkość rezerw utrzymywanych w walucie brytyjskiej w latach 1899 i 1913. Wtedy to udział funta szterlinga w światowych rezerwach dewizowych stanowił odpowiednio 64 i 48%, podczas gdy kolejne waluty (frank oraz marka) cechował już zdecydowanie mniejszy udział.

Tabela 7. Struktura walutowa oficjalnych rezerw walutowych na świecie (w %)

Waluta	Koniec 1899 r.	Koniec 1913 r.
GBP	64	48
FRF	16	31
DM	15	15
Pozostałe	6	6

Źródło: B.J. Eichengreen, *Sterling's Past, Dollar's Future: Historical Perspectives on Reserve Currency Competition*, "NBER Working Paper" no. W11336, May 2005, s. 28.

7. Zakończenie

Pax Britannica, dominacja Wielkiej Brytanii na świecie w drugiej połowie XIX wieku, to wynik działania czynników całkowicie odmiennych od tych, które czynią kraj potęgą światową obecnie. Siła ekonomiczna Anglii tamtego czasu wyrastała z przesłanek nie ekonomicznych, lecz militarnych i terytorialnych, które w konsekwencji pozwoliły na gospodarczą dominację w świecie. Z wyłączności na rynkach zbytu, siły militarnej, potencjału handlowego i wielkości floty wynikała siła ekonomiczna, przejawiająca się w dużym udziale Wielkiej Brytanii w handlu światowym. Owa siła oraz fakt posiadania zależnych terytoriów wyniosły funta do roli waluty dominującej w świecie – jako waluty odniesienia, waluty rezerw, waluty transakcyjnej.

Tymczasem I połowa XX wieku, niosąca za sobą całkowitą przebudowę w świecie (wojny światowe oraz dekolonizację), to okres systematycznej utraty znaczenia Wielkiej Brytanii i funta. Obecnie siła Wielkiej Brytanii wynika wprost z jej potencjału gospodarczego, a nie z dodatkowych elementów, które z dzisiejszej perspektywy można uznać w pewnym stopniu za sztuczne; należą do nich takie jak:

- osiągnięta renta z faktu, że rewolucja przemysłowa rozpoczęła się w Wielkiej Brytanii,
- posiadanie kolonii wykorzystywanych w handlu oraz narzucanie siłą rozwiązań finansowych w imperium brytyjskim; tymczasem w Europie, w której panował liberalizm i niezależność, siła Wielkiej Brytanii była zdecydowanie mniejsza, a sama Europa rozwijała się raczej policentrycznie (duża rola Francji i Niemiec),
- oparcie statusu mocarstwa na dostępie do morza i flocie, tymczasem siły lądowe były zdecydowanie słabsze – stąd w konfrontacji z dużymi krajami europejskimi siła Wielkiej Brytanii była zdecydowanie mniejsza.

Zdaniem A. Lubbego³⁶ o mocarstwowości decydują trzy kryteria: potencjał gospodarczy, siła militarna i chęć bycia mocarstwem. W XIX wieku były to: potęga militarna, chęć bycia mocarstwem, potencjał gospodarczy.

W wieku XX jako potęga światowa pojawiają się Stany Zjednoczone, a tym samym dolar amerykański zastępuje funta brytyjskiego w roli pierwszej waluty międzynarodowej. Ponieważ czynnikami, które wpływają na umiędzynarodowienie waluty, są wielkość gospodarki, wielkość handlu zagranicznego, zaufanie do waluty oraz silne rynki finansowe w danym kraju, funt nie zniknął z rynków światowych, jego znaczenie zostało jednak znacznie ograniczone (jak wskazują liczby).

Wielkość PKB w 2007 r. plasowała Wielką Brytanię na piątym miejscu w świecie, wielkość eksportu – na czwartym. Wielkość oficjalnych rezerw utrzymywanych w świecie w funkcje to trzecia największa wartość (dwie podstawowe waluty rezerwowe to dolar i euro), funt w zasadzie nie istnieje jako waluta odniesienia (tylko w krajach rozwijających się, które opierają swoją walutę na koszyku walut lub na SDR).

Dolar, a następnie euro to dwie najważniejsze waluty rynku międzynarodowego. W wielu aspektach siła waluty brytyjskiej jest porównywalna do japońskiej i można sądzić, że obydwie te waluty nigdy nie będą dominować na rynku międzynarodowym w związku z mniejszym potencjałem gospodarczym gospodarek brytyjskiej i japońskiej w porównaniu z amerykańską i strefą euro. Niemniej jednak ich rola wpływa także z zaufania, jakim się cieszą w świecie oraz z najważniejszych ośrodków finansowych, jakie znajdują się w ich granicach. W przypadku Wielkiej Brytanii jest to Londyn – najważniejsze centrum finansowe świata, które nie utraciło swej roli od czasów XIX wieku i wciąż ją wzmacnia.

---

³⁶ A. Lubbe, wyd. cyt., s. 109.

Literatura

- Bank for International Settlements, *Quarterly Review*, Basel (różne wydania).
- Bank for International Settlements, *Triennial Central Bank Survey of Foreign Exchange and Derivatives Market Activity in April 2004*, Basel, September 2004.
- Bekx P., *The implications of the introduction of the euro in non-EU countries*, "Euro Papers", no. 26, July 1998.
- Bernaś B., Kowalik P., Pietrzak A., Ryszawska-Grzeszczak B., *Finanse międzynarodowe*, PWN, Warszawa 2006.
- Buckley A., *Multinational Finance*, Second edition, Prentice Hall, New York 1992.
- Centre for Economics and Business Research, *The Importance of Wholesale Financial Services to the EU Economy 2007*, City of London, May 2007.
- City of London, *The Global Financial Centres Index 3*, London, March 2008.
- Eichengreen B.J., *Sterling's Past, Dollar's Future: Historical Perspectives on Reserve Currency Competition*, "NBER Working Paper" no. W11336, May 2005.
- European Central Bank, *Review of the international role of the euro*, Frankfurt, January 2005.
- European Central Bank, *Review of the international role of the euro*, Frankfurt, June 2007.
- International Monetary Fund, *Annual Report 2004*, Washington 2004.
- International Monetary Fund, IMF Statistics Department COFER database, <http://www.imf.org/external/np/sta/cofer/eng/cofer.pdf> (20.07. 2008).
- Kaczyńska E., Piesowicz K., *Wykłady z powszechnej historii gospodarczej*, PWN, Warszawa 1977.
- Kamps A., *The euro as invoicing currency in international trade*, "Working Paper Series" no. 665, August 2006.
- Lopez R.S., *The dollar of the middle ages*, "Journal of Economic History" 1951, no. 11.
- Lubbe A., *Dominacja i współzależność. Ekonomiczne podstawy Pax Britannica i Pax Americana*, PWN, Warszawa 1994.
- Maciejewski M., Sadowski M., *Powszechna historia gospodarcza od XV do XX wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2007.
- MasterCard Worldwide, *Insights. Worldwide Centers of Commerce Index 2008*, www.mastercardworldwide.com/insights (15.07. 2008).
- Matsuyama K., Kiyotaki N., Matsui A., *Toward a theory of international currency source*, "The Review of Economic Studies" vol. 60, no. 2, April 1993.
- Meissner C., Oomes N., *Why do countries peg the way they peg? The determinants of anchor currency choice*, "IMF Working Paper" no. 132, May 2008.
- Morawski W., *Zarys powszechnej historii pieniądza i bankowości*, Wydawnictwo TRIO, Warszawa 2002.
- Oręziak L., *Euro. Nowy pieniądz*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- Oręziak L., *Międzynarodowa pozycja euro*, [w:] *Euro od A do Z*, Narodowy Bank Polski, Warszawa 2003.
- Pollard P., *Federal Reserve Bank of St. Louis Review*, September/October 2001.
- Skodlarski J., Madera R., *Gospodarka światowa. Geneza i rozwój*, PWN, Warszawa 2004.
- Szelaż K., *Integracja walutowa w Europie Zachodniej w okresie powojennym*, Materiały i Studia NBP nr 166, Warszawa 2003.
- Szpak J., *Historia gospodarcza powszechna*, PWE, Warszawa 2007.
- Wajszczuk J.J., *Międzynarodowe środowisko finansowe. Kierunki instytucjonalizacji*, Wydawnictwo Key Text, Warszawa 2005.
- Wieladek R., *Euro i dolar jako waluty międzynarodowe*, [w:] *Unia Europejska i Stany Zjednoczone wobec wyzwań globalizacji*, red. K. Żukrowska, SGH, Warszawa 2006.
- World Bank, *World Bank Indicator Base*, World Bank, 1 July 2008.

World Trade Organisation, *International Trade Statistics 2007*, Geneva 2007.

Współczesna gospodarka światowa. Główne centra gospodarcze, red. B. Mucha-Leszko, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2005.

THE LOST ROLE OF GREAT BRITAIN: THE EVOLUTION OF THE POUND STERLING POSITION AS AN INTERNATIONAL CURRENCY

Summary: Pound sterling in the 19th century enjoyed the undisputed position of international currency. Its specific role falls on the second half of the 19th century, so-called Pax Britannica period, when England was a dominant economy of the world. The 20th century brought about the diminution of the sterling role; it was replaced by the American dollar (and euro to some degree). The article explains what factors influence the currency internationalization and it confronts the theory with the sterling specifics – both during the 19th and 21st century. The article concludes with the statement that the favourable circumstances, which once allowed sterling to become dominant, do not exist anymore. Today's role of Great Britain (implicated not by sea power or size of colonies but objective economic indicators) allow sterling to exist as an international currency (as a reserve, invoicing or investment currency), but it does not dominate anymore.